

Težko vprašanje predstavlja tudi uporaba geografskega in etničnega pojma v geslu. Gre namreč za naslednje: Če nas zanimajo določeni podatki o neki državi, deželi ali narodu (gospodarstvo, trgovina, šolstvo, kmetijstvo, kultura, glasba, književnost itd.), kaj naj iščemo pod geografskim ali etničnim geslom in kaj pod pojmovnim geslom? Kolikor nam je znano, ni v tem pogledu prave doslednosti. Enkrat tako, drugi drugače. To nujno pelje v zmešnjavo in k uporabi nešteti kazalk in vodilk. Zato je nujno, čeprav zelo težko, da tudi to zadevo, kolikor je le mogoče, točno razrešimo s pravili in navodili.

Glede determinant (določil), ki naj bi dopolnjevale osnovni pojem, izražen v geslu, morajo pravila predpisati čim bolj jasen in dosleden postopek. Teorija priznava v splošnem štiri determinante: pojmovne (tematske), geografske (krajevne), časovne in formalne (oblikovne). Seveda to ne pomeni, da moramo obvezno uporabljati vse štiri determinante. Nasprotno: načelno se priporoča uporaba največ dveh determinant, kar pa je seveda odvisno od pojma, izraženege v geslu.

Sestavljanje pravil za vodenje predmetnega kataloga je zelo zapletena in težka naloga, vendar pa se bo trud, ki ga bomo vložili v izdelavo jasnih in podrobnih pravil, brez dvoma izplačal, nasprotno pa se bo vsaka površnost in ohlapnost kaj kmalu maščevala. Po našem mnenju bi morda kazalo, da se najprej izdelajo natančna in nepreobširna pravila, kot praktična priloga pravil pa še podrobna in obvezna napotila s primeri, oziroma nekakšen poslovnik za vodenje predmetnega kataloga. Oboje — pravila in poslovnik — lahko od časa do časa na podlagi novih izkušenj in dognanj dopolnimo. In končno: obvezen spremljevalec predmetnega kataloga in obenem glavni priročnik katalogizatorja pri predmetnem katalogu naj bi bil še geslovnik, to je abecedni register že uporabljenih gesel, ki ga moramo redno izpopolnjevati z novimi gesli.

RAZSTAVE V ŠTUDIJSKIH KNJIŽNICAH

Bruno Hartman

Razstavam v knjižnicah svoje čase niso posvečali kakšne posebne pozornosti. Tako si moremo razlagati, da je Fritz Milkau v svojem temeljnem delu *Handbuch der Bibliothekwissenschaft* kljub zajetnim trem delom opravil z vso problematiko v zvezi s knjižnimi razstavami na bore eni strani. Pa še tisti skromni stavki, ki govorijo o njih, so zgolj pavšalne, nedodelane misli, ki se problema lotevajo raztrgano in nametano.

Vzrokov za takšen odnos menda ni težko dognati. Knjižnice so bile še pred nekaj desetletji — vsaj v centralni Evropi — obrnjene pred-

všem navznoter, v nadrobno notranje delo, medtem ko vzajemnega vplivanja med bralci in knjižnico, kakršno poznamo dandanes, ni bilo.

Bolj ko se je krepila misel, da so knjižnice eminentno vzgojno in izobraževalno sredstvo najširših družbenih plasti, bolj so morale knjižnice iskati nove in nove prijeme, da bi z bralci ali potencialnimi bralci ustvarjale kar najbolj neposreden stik, jih vezale nase in jim širile obzorje. Eno izmed sredstev za takšen neposredni stik so postale knjižne razstave, ki so jih začele prirejati vse vrste knjižnic, seveda vsaka v okviru svojega delovnega obsega in področja.

Velike knjižnice, zlasti nacionalke, ki so sprva uredile stalne razstave dragocenejših fondov (za take se ogreva tudi Milkau), so nato prešle na reprezentativne tematske razstave, tem pa so sčasoma pridružile še vrsto občasnih, manjših razstav, za katere so mogle najti dovolj ustreznega gradiva tudi iz svojih posebnih zbirk.

Knjižne razstave v knjižnicah so postale polagoma takšen integralni del knjižničnega delovanja, da imajo vse v današnjem času zgrajene knjižnične stavbe poseben razstavni prostor, ki po razsežnosti sodi med največje v novi knjižnici.

Pri nas v Sloveniji smo o knjižnih razstavah načelno spregovorili leta 1960. Takrat je dr. Mirko Rupel v članku Posebne naloge narodnih knjižnic in njih pomen za znanstveno delo (Knjižnica 1959, str. 10) izrecno navedel razstave kot sredstvo, ki naj napravi bralcu knjižne zbirke dostopnejše. Zanje se je vnemal predvsem zato, da bi z njimi propagirali zaklade naših knjižnic in ljudi spodbujali, da bi jih uporabljali.

Še odločnejša in določnejša je v tem pogledu Resolucija zborovanja slovenskih knjižničarjev v Mariboru 22.—23. oktobra 1960, zato navajam ta del v celoti:

»Tudi pokrajinske študijske knjižnice naj bi se močneje vključile v aktualna reformna prizadevanja v naši kulturni in vzgojni politiki in kar najbolj sodelovale s šolskimi in izvenšolskimi kulturnovzgojnimi institucijami pri razširjanju splošnega in strokovnega izobraževanja. Tu bi kot množično vzgojno sredstvo dobro služilo prirejanje občasnih tematskih razstav, kakršne ponekod že z uspehom prirejajo. S preusmerjanjem svoje dejavnosti v to smer se bodo bolj popularizirale in afirmirale kot dragocene zakladnice znanja in vzgoje, kar jim bo posredno koristilo pri premagovanju drugih njihovih funkcionalnih težav.«

Zdi se, da sta Ruplovo priporočilo in omenjeni del resolucije podjetila slovenske študijske knjižnice. Te so se v naslednjem obdobju intenzivneje lotile prirejanja razstav. Kajpak moramo pa tudi upoštevati, da so se slovenske študijske knjižnice do takrat komajda organizacijsko in vsebinsko utrdile do tiste mere, ki jim je omogočila, da so razširile in poglobile tudi tovrstno delo.

Spričo tega velja spregovoriti o nekaterih vprašanjih, ki se odpirajo ob prirejanju knjižnih razstav v študijskih knjižnicah.

Namen in pomen knjižnih razstav

Knjižni zakladi študijskih knjižnic se skrivajo očem bralcev po skladiščih. Posameznik se z njimi seznanja le z izposojajo ali s primerki v priročni knjižnici. Z razstavo določene tematike pa je mogoče bralcem in obiskovalcem knjižnice prikazati večje komplekse znanosti in umetnosti v zaokroženi, pretehtani obliki, in to v določenem, omejenem in urejenem prostoru. Po njem razloženo gradivo je mogoče percipirati v smiselnem zaporedju in strniti v enovit vtis. Od pretehtane izbrane tematike je odvisno, katere vednosti obiskovalcev razstav bomo poglobili ali jih, privzete iz lastnega izobraževanja ali ob pouku, utrdili s kompleksnim prikazom. Vizualni element deluje s svojo silovitostjo kot pobudnik za pridobivanje znanja ali pa kot kolektor in utrjevalec pridobljenega znanja.

Knjižna razstava s svojo urejenostjo in obsegom odkriva v obiskovalcu slutnje in vednost o obširnih in vrednih knjižnih fondih, ki jih knjižnica ima, in ga spodbuja, da bi se поблиže seznanil z njimi. To spodbudo more knjižnica skupaj z drugimi vzgojnimi in izobraževalnimi činitelji naravnati v proces izobraževanja in spoznavanja znanstvene misli.

Študijska knjižnica mora ob svoji osnovni, znanstveni usmerjenosti opravljati še razna poslanstva, ki so odvisna predvsem od kraja, v katerem deluje, in od kulturne vloge, ki jo v njem odigrava. Zato študijska knjižnica pripravlja razne razstave, od takih, ki imajo neposredno propagandno-mobilizatorični značaj, pa tja do razstav z izrazito znanstvenimi ambicijami.

Posamezne vrste razstav bi lahko označili takole:

- a) razstave novih knjižnih pridobitev;
- b) razstave novosti na knjižnem trgu;
- c) informativne razstave dragocenejših fondov;
- č) tematske razstave.

Prve tri skupine so izrazito pedagoško-propagandnega značaja in so posebno pripravne, če želi knjižnica opozoriti bralce na svoje fonde ali jih približati potencialnim novim bralcem. Četrta skupina pa je lahko bogato razvejana in se lahko razteza na najrazličnejša področja, ne zgolj na humanistična, kot je za zdaj pretežno še v navadi. Spričo širokih nalog se mora študijska knjižnica posvečati tudi drugim znanstvenim disciplinam.

Medtem ko so prve tri skupine časovno manj vezane in se razvrščajo glede na pedagoško-propagandni učinek, ki naj bi ga dosegle, se

četrti skupina običajno veže na pomembne obletnice, jubileje, prireditve in kulturne manifestacije. Za primer: Slovenska literatura skozi stoletja (ob kongresu PEN klubov na Bledu), 100-letnica Slovenske maticе, 100 let slovenskega romana, NOB v slovenski književnosti, Dante in Slovenci, Ob 40-letnici umetniškega dela Bratka Krefta, Prešeren v tujih prevodih (ob Hokeju 66).

Te tematske razstave imajo kulturnen, nacionalen in političen značaj in morejo biti močan prispevek k poglobljanju kulturne, družbene in nacionalne zavesti. Krepite morejo navezanost na kulturo in kulturno izročilo lastnega naroda, na skupnost narodov Jugoslavije, na kulturo vsega človeštva.

Studijske knjižnice pa skrbijo še za nekaj: s posebnimi razstavami odkrivajo pokrajino, v kateri delujejo, bodisi da razstavljajo dela, ki so jih ustvarjali ljudje v tej pokrajini, bodisi da razstavljajo dela, ki o njej govorijo.

Razstave ne učinkujejo zgolj na obiskovalce, marveč tudi na tiste, ki jih v knjižnici pripravljajo, mimo teh pa tudi na ves kolektiv knjižnice. Kdor razstavo pripravlja, se mora z znanstveno akribijo lotiti teme, ki si jo je izbral v dogovoru s strokovnim vodstvom ustanove. Pri tem si mora prizadevati, da izrpa vse znanstvene izsledke s tematskega področja, in če je le mogoče, pridene še svoje. Tako si širi in utrjuje tudi svoje znanje, ga prenaša na sodelavce, odkriva nove materiale in se povezuje s knjižničarji drugih knjižnic.

Načela za pripravo razstave

Strokovno vodstvo knjižnice si mora izdelati načrt razstav za daljše obdobje. Pri tem upošteva pomembne obletnice, prireditve, ob katerih naj bodo posebne tematske razstave, razpored razstav, ki so načrtane po kulturnih potrebah kraja ali širšega območja, in občasne informativno-propagandne razstave. Vse to je treba spraviti v smotrno časovno zaporedje.

Načrti morajo temeljiti na dosegljivem razstavnem gradivu, strokovni sposobnosti pripravljavcev, razstavnih prostorih in opremi.

Če gre za razstavo z ekskluzivno tematiko, bo knjižnica pritegnila k sodelovanju tudi strokovnjaka zunaj knjižnice, ne da bi se pri tem čutila degradirano.

Pripravljavcem je treba že lep čas vnaprej sporočiti, kakšno razstavo bodo pripravili, tako da jo morejo skrbno naštudirati. Ta čas je lahko celo leto ali več. Pripravljavca posamezne razstave izbiramo glede na njegovo strokovno usmerjenost in specializiranost in, seveda, na pripravljenost, da se razstave loti.

Določiti je tudi treba, kakšen bo vsebinski obseg razstave. Dostikrat ga žal določajo nezadostni razstavni prostori in oprema. Poleg tega mo-

ramo upoštevati, kakšni ravni obiskovalcev bo razstava namenjena in kakšen bo njen učinek. Primer: Razstava ob 100-letnici slovenskega romana bi se mogla zadržati zgolj ob Desetem bratu, njegovem nastanku, ob Jurčiču in njegovih vrstnikih ob izidu romana. Takšna razstava bi zelo zadovoljila slaviste ali še posebne ljubitelje. Če pa je Desetemu bratu iz 1866. leta odmerjena tolikšna mera, da je dovolj očrtan njegov pomen v tistem času in še njegova vloga v stoletju po izidu, poleg tega pa nakazano, kako se je po Desetem bratu slovenski roman sploh razvijal, bo krog vznemirjenih in potešenih obiskovalcev neprimerno večji, kulturni vpliv razstave pa prostranejši.

Le tako vsestransko pretehtani načrt razstav in njegova izpeljava moreta imeti kulturno, znanstveno in vzgojno težo.

Zbiranje gradiva

Pripravljaivec razstave mora najprej temeljito spoznati témo, ki jo bo obdelal. To mu omogoča lastno poznavanje, dopolnjeno s preučevanjem najrazličnejših bibliografij, priročnikov, temeljnih in specialnih del, ki témo kakorkoli obravnavajo. Med pripravami nenehno preverja podatke, jih primerja med seboj in morda odkriva nove, neznane, kar je poseben čar takšnega dela.

Vse podatke o gradivu si izpiše na listke in si jih uredi po vodilih, ki omogočajo, da je téma kar najbolj izčrpana, pa že tudi oblikujejo fiziognomijo razstave.

Ko mu ta dozori, začne zbirati gradivo iz fondov domače knjižnice; dobi ga iz knjižnih zalog in posebnih zbirk. Kar mu manjka doma, si izposodi iz drugih knjižnic, kulturnih ustanov, od združenj in posameznikov.

Posebno hvaležna naloga za urejevalca razstave je zbiranje nevidentiranega gradiva, rokopisov, podob, fotografij, predmetov ipd.

Razpored razstave

Ko je gradivo v celoti zbrano, se začneja odbiranje. Razstavni prostori in oprema namreč dostikrat odločilno vplivajo na obseg razstave.

Razstavni prostori so v naših študijskih knjižnicah zelo skromni (če sploh so), slabo osvetljeni in slabo opremljeni. Običajno se uporabljajo vitrine s steklenim pokrovom, ki je v njih razloženo razstavno gradivo. Tako ga zavarujejo pred poškodbami, pa tudi na varnem je. Žal pa je vitrin malo, zato so zatrpane z ekspanati v estetsko dvomljivi kopici.

Za razstave vse premalo uporabljamo premične panoje in razstavne police na kolescih, s katerimi bi lahko ustvarili prikupnejšo zunanjo podobo.

Ömenili smo že, da nam razpoloŹljivi prostor in oprema največkrat določata obseg razstave. Zato mora urejevalec razstave zelo skrbno in premišljeno razredčiti razstavno gradivo. Popolnost in dognanost se morata umakniti nazornosti in smiselni razporeditvi najpomembnejših podatkov. Upoštevati pa moramo tudi estetsko načelo. Nemogoče je, da bi bile vitrine prav zasute z gradivom, ker bi želeli prikazati čimveč. V takem primeru bi bil zgrešen že izbor teme, saj si je urejevalec razstave naloŹil več, kot je smotrno.

Nekateri knjiŹničarji ugovarjajo takim načelom, češ da je vaŹno samo razstavljeno gradivo, ki mora biti do kraja popolno, drugo pa da ni vaŹno. To bi utegnilo veljati za prav specialne razstave, ki so namenjene strokovnjakom, toda tudi v teh primerih je treba paziti vsaj na preglednost in smiselni razpored.

Sicer pa je treba napraviti razstavo privlačno in razgibano. Zgolj platnice knjig in njihovi listi (največ po dva) ne morejo zagotoviti trajnejšega optičnega vtisa, če ne gre za dragocene stare tiske ali posebno mikavno opremljene knjige. Zato si je treba pomagati z rokopisi, lepaki in letaki, fotografijami, grafikami, presnetki, predmeti in podobnim. A tudi pri tem blagu je treba mere in okusa, da se nam razstava ne sprevrže v branjevsko stojnico. Osnova razstave je predvsem knjiga, drugo je le dopolnilo.

Pri razporejanju moramo paziti tudi na to, da nam neenakomerno odbrano gradivo ne izkrivi optične podobe o pomembnosti posameznih področij. Primer: Pesmi Cvetka Golarja so bile res velikokrat uglasbene. Ko bi razstavili ves ta notni material, bi se Golarjeve pesniške zbirke kar utopile v njem, optični vtis o pomembnosti enega in drugega pa bi bil premaknjen.

VaŹno je tudi, da razstavljeno gradivo opremimo s primernimi razlagami. Izbrane naj bodo tako, da se v razstavi, ki ni ozko specializirana, spozna tudi povprečen obiskovalec in ji sledi. Napisi morajo biti estetsko neoporečni, lahko čitljivi, ne dolgovezni.

Če se knjiŹničarji ne čutijo dovolj sposobne, da bi estetsko plat razstave uredili sami, naj pritegnejo k sodelovanju arhitekta, likovne umetnike ali aranŹerje. Zavedati se namreč moramo, da je knjiŹna razstava vselej dvojno kulturno dejanje.

Samo po sebi se razume, da je treba estetsko izoblikovati celotni razstavni prostor, ne pa zgolj vitrine in panoje.

Propaganda

V razstave vlagajo študijske knjiŹnice mnogo ustvarjalnega napora, zato morajo poskrbeti, da z ustreznimi prijemi pritegnejo kar največje število obiskovalcev. V ta namen morajo izrabiti vsa sredstva kulturne propagande.

Razstavo je treba razglasiti po časnikih, po radiu, morda z lepaki. Posebno koristno je, če knjižnica obvesti vse večje skupine potencialnih obiskovalcev (šole, delovne organizacije, strokovna združenja ipd.) s posebnimi obvestili.

Otvoritev razstave mora biti zmeraj slovesnost, pa čeprav majhna. Nanjo je treba povabiti zastopnike javnosti. Ob otvoritvi je primerno, če strokovnjak (največkrat bo to tisti, ki je razstavo pripravil) spregovori o temi razstave, o njenem namenu in ureditvi, potem pa jo podrobno obrazloži.

Če je na razpolago denar, je dobro pripraviti tudi posebne kataloge, zlasti za pomembne razstave z znanstveno ambicijo. Če pa kataloga ni, mora knjižnica poskrbeti, da je vsak hip na voljo vodič po razstavi.

Kako dolgo razstava traja, se določi po njeni pomembnosti in odmevu, ki ga nanjo pričakujemo, ter po splošnem načrtu razstav.

Evidenca razstav

Razstavljeno gradivo natanko popišemo, prav tako pa popisu priključimo vso kartoteko o celotnem gradivu, ki smo ga najprej ugotovili, a ga kasneje iz raznih razlogov skrčili. Take kartoteke so zelo koristne za dajanje informacij, za dopolnjevanje bibliografij, za arhivsko gradivo ipd.

Če je mogoče, ugotovimo in zapišemo število obiskovalcev.

Tisti, ki je razstavo uredil, spiše o njej tudi poročilo, priloži popis razstave in kartoteko, da se vse spravi v arhiv.

Knjižne razstave so lepo delovno področje študijskih knjižnic. Pomenijo dragoceno vzgojno in izobraževalno sredstvo, so močna kulturna dejanja, vežejo bralce na knjižnico in jim odpirajo razglede v znanost, knjižničarje pa ob pripravljanju nanje obogatijo in jih navdajajo z zadovoljstvom ob delu. Zato moramo razstavam v knjižnicah posvečati vso potrebno skrb.

STANJE IN PERSPEKTIVA ŠOLANJA KADROV

Bogo Pregelj

Letos potečeta dve leti, kar je bil na Pedagoški akademiji ustanovljen oddelek za knjižničarstvo. Prvi absolventi se bodo sedaj odpravili k diplomam in nato v knjižnice, ki jih čakajo.

Na oddelku je danes vpisanih v II. letniku 23 študentov, odpadlo jih je 5, v I. letniku pa 31, odpadel je 1 in 46 izrednih. Skupaj je torej vpisanih 100 študentov. Slika je goljufiva toliko, ker je nekaj vpisov (vsaj 2 v I. letniku) formalnih, tako da moramo računati z največ

98 študenti, med njimi pa je prav gotovo nekaj takih, posebno med izrednimi, ki verjetno ne bodo nikoli opravili diplome. Kljub temu je to kaj impozantno število, ki bi nam lahko delalo težko glavo, če bi računali s tem, da bodo vsi zaposleni v knjižnicah pri obstoječih delovnih mestih. Vendar moramo računati pri obeh oddelkih skupaj pri 54 rednih študentih, da pojde v knjižnice največ 35 študentov po diplomi, drugi pa se bodo drugače zaposlili.

Nadalje omogoča dvopredmetna struktura študija na PA bodočim diplomantom knjižničarjem, da bodo lahko opravljali dvojno delo tako kot učitelji kakor kot knjižničarji in bo na njihovo dokončno opredelitev vplivala delovna ponudba. V ozkih razmerah naše narodne resničnosti je namreč to edini način, da bomo prišli do redno šolanih knjižničarskih kadrov, ki bodo sčasoma začeli zamenjavati samo priučene in bodo s tem spremenili danes še prevladujoče mnenje, da je knjižničarstvo pravzaprav nedelo, nestrokovno hobby, v katerem ni za resno in upoštevanja vredno delo primerne strokovnosti, da je sinekura, ki se ob njej knjižničar lahko izživlja v svojem privatnem delu.

Res je, da je naporno delo knjižničarjev v zadnjih dvajsetih letih delno omajalo takšna naziranja, ki so prej veljala kar skoraj stoodstotno. Toda vsa prizadevanja knjižnic, knjižničarske organizacije in knjižničarjev kakor tudi vse opravljeno vidno delo niso mogli docela izkoreniniti takšnih predsodkov, ker so pač rezultat generacijskih naziranj in vrednotenj, ki so bila utemeljena v tem, da je bil knjižničarski poklic vedno samo priučen in naslonjen na študijske dosežke, pridobljene zunaj knjižničarjevega delovnega področja. Z ustanovitvijo knjižničarskega oddelka na PA pa je bilo knjižničarstvu tudi formalno priznано mesto med kulturno-vzgojnimi poklici, kakor je bilo nekako pred sto leti priznано učiteljskemu poklicu.

S tem pa seveda še ni vse storjeno. Stremeti bo treba, da se bo zahteva po strokovnosti, pridobljeni z rednim šolanjem, začela odločno postavljati povsod, kjer bo treba poslati v knjižnico delavca. Posebno velja to za šolske knjižnice, kjer je kar udomačena praksa, da je knjižničarski posel samo mašilo ali pa izhod v sili, nekakšna socialno zavarovalna oblika in notranja rezerva. Reforma šole je z reformo učnega načina bistveno posegla tudi v delovanje šolskih knjižnic, ki so bile doslej samo bolj ali manj izoblikovan odtенок pionirske in mladinske knjižnice ljudskega tipa. Iz tega izvirajo vedno znova pojavljajoče se težnje, da bi združevali šolske knjižnice z ljudskimi, kar naj bi prve finančno podprlo, drugim pa poživilo delo.

Tesna povezava šolske knjižnice z učnim programom in pulziranjem učnega procesa na šolah bo nujno pripeljala šole do tega, da bodo iskale knjižničarje, ki bodo znali hkrati pravilno ocenjevati potrebe pouka in

ne le zbujati veselje do knjige, ki naj bi bila samo za utešenje kulturne zabave. Nekatero šole, npr. na Igu, so takšne potrebe reformirane šole že dojele in zahtevajo knjižničarje-učitelje. Druge pa bodo pogrešile knjižničarja, brž ko bo kabinetni pouk prerasel otroške bolezni in ko bo na šolah zares, ne pa samo formalno zaživel. In tukaj bo pravo, najbolj zaokroženo in organsko izoblikovano delovno mesto diplomanta knjižničarskega oddelka PA. Prepričan sem, da ne bo prišlo ob profilu, kakršnega oblikuje PA, na naših šolah do težav, kakor jih imajo na Danskem, kjer dela v šolskih knjižnicah knjižničar, ki je sicer treniran za delo v pionirski in mladinski knjižnici, ob svojem treningu pa je zgubil poslušnost za delo na šoli, čigar specifičnost obstoji — malce paradoksalno povedano — v ustvarjanju kompromisov med predmeti, med inteligenčnimi stopnjami in starostnimi aperceptivnostmi učencev pa še ne najmanj med ljudmi, med učitelji itd.

Res predstavlja zahteva PA po dvopredmetnosti dokajšnjo obremenitev učencev v času študija, res je tudi, da predmetniki in učni načrti niso povsem usklajeni s potrebami knjižničarstva, vendarle dobi izoblikovani diplomant PA takšno zaokroženo splošno izobrazbo in toliko specializirane strokovne, da bo od prvega dne uporaben v vsakem tipu knjižnice, kamor ga postavimo, in ima v drugem predmetu ter v pedagoško psiholoških predmetih tisto občo in strokovno izobrazbo, ki ga usposablja za vsa dela s strankami, in mu zagotavlja pravilen odnos do družbe in posameznika pri delu.

Večkrat sem slišal pri knjižničarjih pomisleke, češ da ima oddelek preveč značaj pedagoškega usposabljanja, saj tega bodoči knjižničarji ne bodo potrebovali. Pomislek je kratkoviden v dveh pogledih: 1. Najštevilnejši potrošnik, da tako rečem, knjižničarjev bo v naši stvarnosti šola in ljudska knjižnica, tu in tam pa bo imel knjižničar opraviti največ z mladino. Zato je zanj nujna pedagoško psihološka priprava. 2. Knjižnice, ki zahtevajo knjižničarja samo kot ozko specializiranega strokovnjaka v knjižničarskem delu, ne kažejo tolikšnega prirastka, da bi samo njihove potrebe omogočale obstoj samostojne knjižničarske šole.

Če pa primerjam predmetnike in učne načrte raznih bibliotekarskih šol (pri roki imam leipziškega, bratislavskega in kopenhagenskega), vidimo vsepovsod, da so bibliotekarski predmeti tam samo toliko zastopani kakor pri nas ali pa še celo manj, da pa imajo prednost splošno izobrazbeni in pedagoško psihološki predmeti, čeprav seveda delno z drugačnimi poudarki kakor pri nas.

V danski dveletni šoli (z obvezno enoletno prakso pred vpisom ter med prvim in drugim letom) zavzemajo danska književnost s svetovno in mladinsko ter tuji jezik ca 50 % vseh predavanj, psihologija in delo z mladino 25 %, za vse bibliotekarske predmete skupaj pa je predvide-

nih samo 25 %. Tudi pri praksi je preračunanih 50 % delovnih ur za študij v prvi vrsti leposlovja.

Na štiriletni šoli v Leipzigu obsega predmetnik razen študija dialektičnega in historičnega materializma, politične ekonomije, osnov in literature družbenih znanosti, naravoslovnih znanosti, tehnike in agronomije še osnove politično ekonomske geografije, kar vse pokriva čez 50 % tvarine, za nemško, tujo in otroško književnost je pripravljenih čez 25 % ur, za bibliotekonomijo, bibliografijo in metode dela v knjižnici pa manj kakor 20 %.

Na bratislavski univerzi je knjižničarstvo štirileten študij in eno leto za diplomsko delo. Tam odpada na predavanja in vaje iz družbeno-političnih ved 44 %, na tuje jezike (štirje) 15 %, v bifurkaciji na literarnozgodovinsko ali tehnično smer 15 %, na bibliotekarske predmete 36 %. Razen tega ima bratislavska univerza še 3 + 1-letni študij za izredne študente, kjer so zastopana predavanja iz družbeno-političnih ved z 12 %, tuji jeziki 34 %, literarna zgodovina ali tehnika 17 %, knjižničarski predmeti pa s 37 %.

Če primerjamo k temu predmetnik oddelka na PA, ki razpolaga s 25 % ur skupnih predmetov, s po 38 % ur za izbrani jezik s književnostjo in z 38 % ur za knjižničarske predmete, vidimo, da so razmerja dokaj uglašena, razlikujejo se pravzaprav samo toliko, kolikor je drugod večji poudarek na humanistični in občeizobraževalni snovi, pri nas pa je nekaj več poudarka na pedagoško-psihološki. Pomislek, da je drugod študij raztegnjen na tri do štiri leta in da dobe zaradi tega neprimerno več bibliotekarske snovi, pa tudi ne drži, ker je tedenska obremenitev študentov tam dosti nižja, tako da znaša skupno število ur in predavanj pri štiriletnem študiju 182 ur ali za 46 ur več kakor pri dvoletnem študiju na PA. Pri tem pa je diplomant PA poklicno usposobljen za dve vrsti dela, oni pa so samo za eno in še to v določenem tipu knjižnic.

Seveda pa naši učni načrti in programi še niso popolni. Do določenih diskrepanc je prišlo predvsem pač zaradi tega, ker so bili sestavljeni po skušnjah z raznih usposobljevalnih tečajev in so bili na PA prvič preneseni na sistematičen dolgoročni študij, pri čemer se je pokazala potreba zaradi zaokroženosti študija uvajati nove predmete. Nivo PA kot visokošolskega zavoda postavlja tudi učnemu programu določene spodnje meje; profil študenta, ki ga oblikuje PA, pa določene zgornje meje. Tako kot ne more PA dovoliti, da bi padla raven študija na nivo amatersko-informativnih tečajev, tako ne more PA vzgajati strokovnih kadrov najvišje ravni, kar je in bo ostala naloga univerze in katedre za bibliotekarstvo, če bi se pokazala nuja po njeni ustanovitvi.

Ko končujemo prvi kurz na oddelku za knjižničarstvo, smo uvideli, da obstoje pri posameznih učnih programih delne podvojitve, nekaj

razhajanj, da so v nekaterih primerih zahteve postavljene previsoko, drugod pa morda malce prenizko. Vse to zahteva, da bo oddelek še letos pretresel učni program in ga popravil. Marsikaj bi se prav gotovo že sedaj ne prikradlo vanj, če bi bila grupacija učnih predmetov homogenejša, ne tako razcepljena na drobne predmete. Premisliti bi bilo treba, ali se ne bi dali morda nekateri predmeti tako pregrupirati, da bi bilo možno sistematizirati vsaj eno mesto profesorja s polno delovno obveznostjo. Jasno je namreč, da ne more imeti predstojnik oddelka s študenti tako tesnih povezav, če jim ne predava. Nadalje bo moral misliti oddelek na to, kako bi uvedel nekaj poglavij, ki so bila doslej dokaj zanemarjena, ne da bi s tem povišal fond ur, ki je že tako prenapet. Skrite rezerve so morda prav v dvotirnostih, v ponavljanju istih dejstev pri predmetu in pri več predmetih. Zaradi tega bodo učitelji prisiljeni, da bodo vsaj za prihodnji kurz izdelali podrobne načrte in programe ter jih ob medsebojnem primerjanju prirezali. Takšna skupna redukcija bo samo v korist intenzivnejšega študija ter bo hkrati obvarovala študente pred beganjem, ki je včasih nastajalo ob inačicah in delno neskladnih razlagah.

Vse to delo čaka oddelek. Na tem mestu sem spregovoril o njem, ker bomo pri teh spremembah nujno morali konzultirati DBS.

Če analiziramo izoblikovani profil knjižničarja-pedagoga, ki zapušča PA, dobimo naslednjo usposobljenostno sliko:

1. Zmožen je opravljati vsa dela ob popisu knjig; za ugotavljanje gesel in UDK, kolikor ne zadevajo najsplošnejših področij in področij pedagoško-psihološkega ter določenega jezikovnega in literarnega območja, ne more samostojno postavljati, vendar se to niti ne zahteva od srednjih knjižničarskih kadrov, med katere ga je šteti, kajti specialna klasifikacija spada v delo visokokvalificiranega znanstvenega bibliotekarja.

2. Pozna ustroj knjižničnega upravnega in delovnega mehanizma in se v delo lahko takoj vključi.

3. Pozna vzgojno-izobrazbene naloge vseh zvrsti knjižnic, seznanjen je z oblikami dela z bralci, posebno pa z mladino.

4. Pozna načine dela in ustroj šole ter podrobno učno delo pri predmetu, ki si ga je bil izbral, da lahko samostojno opravlja učiteljsko delo.

5. Pozna pedagoška in psihološka načela v toliki meri, da jih lahko pri delu z mladino neposredno uporablja, pri delu z odraslimi pa smiselno aplicira.

6. Toliko je obveščen o načelih dokumentacije, da je uporaben kot adlatus pri dokumentacijskem delu ali da sam vodi preprosto dokumentacijo svojega delovnega področja.

7. Seznanjen je z bibliografskimi pripomočki toliko, da jih zna uporabljati in pri preprostejših vprašanjih lahko daje informacije in napotke.

Glede na vse to je diplomant PA usposobljen:

- a) za vsa dela v ljudskih in šolskih knjižnicah;
- b) za vsa dela v pionirskih knjižnicah;
- c) za poučevanje enega predmeta v višjih razredih osnovnih šol;
- č) v strokovnih knjižnicah pedagoškega ali jezikovnega tipa za vsa dela z omejitvijo poznavanja samo enega tujega jezika; v drugih strokovnih knjižnicah za vsa dela pri obdelavi knjig, razen za postavljanje gesel in UDK, pri evidenci, urejanju in izposojanju knjig; v znanstvenih knjižnicah je podobno uporaben kakor v strokovnih, razen obdelave rokopisov, grafičnih in kartografskih del ter inkunabul ipd.;
- d) za delo v knjigarni je usposobljen po krajšem uvajalnem roku;
- e) za delo v specialnih knjižnicah po seznanitvi s specialnimi zahtevami;
- f) za terensko ljudsko-prosvetno delo in za informatorsko delo pri delavskih univerzah.

Iz navedenega je razvidna široka uporabljivost diplomantov PA, s tem pa jim je tudi v naših ozkih razmerah zagotovljena zaposlitev, seveda če se bodo zaposlovalci ozirali na pridobljeno šolsko strokovnost. Pri tem so nastopile tudi za DBS nove naloge. Prva faza njegovega dela je bila izbojevati knjižnicam status vzgojno izobraževalnih zavodov. S sprejetjem zakona o knjižnicah je bil ta smoter tako ali tako vsaj za silo dosežen.

Sedaj pa je nastopila nuja, da se zagotovi delavcem v knjižničarstvu priznanje njihove strokovnosti, ki si jo pridobe s posebnim sistematičnim šolskim študijem. Na prvo oko je videti depasirano, da postavljam to zahtevo tukaj, ko smo vsi kot bibliotekarji pravzaprav samo »priučeni« in ne »izšolani«. Vendar je nujno, da se to vprašanje načne, kajti šola daje diplomo, diploma pa je bolj ali manj merilo strokovnosti v zgradbi delovnih odnosov povsod in hkrati zavarovanje pravic do določenega dela. Dokler ni obstajal sistematični knjižničarski študij, so vsi delavci pri knjižničarstvu uveljavljali svojo usposobljenost z diplomami, pridobljenimi na drugačnih zavodih, ki so imeli pravico dajati naslove, in s priučitvenimi kurzi, ki so pač usposabljali, niso pa dajali delavcu nikakršnega spričevala o usposobljenosti. S tem da je nastopil diplomirani knjižničar, pa bo moral on zasedati mesta v knjižnicah, knjižnice pa pač ne bodo smele izpopolnjevati izpraznjenih mest ali novo sistematiziranih mest z nekvalificiranimi delavci, ki naj bi se za svoje delo šele na delovnem mestu priučevali. V interesu družbene afirmacije knjižnic in delavcev v njih pa je, da odločno postavljamo zahteve po diplomiranih knjižničarjih, kajti samo tako bomo

spodnesli predstave o nedelu »knjižničarstvu«, o čemer sem govoril v uvodu, samo tako bomo priborili knjižničarju ustrezen družbeni položaj, ki mu gre kot javnemu delavcu v prosvetno vzgojni stroki.

Seveda ostane kljub temu odprto vprašanje najvišjih knjižničarskih kadrov, ki bi dobili knjižničarsko kvalifikacijo samo na univerzi. Ti kadri se bodo pač še naprej rekrutirali iz drugih študijskih skupin in se bodo knjižničarstvu pač samo priučevali na posebnih tečajih ali pa z dodatnim študijem na PA. Vendar je prav zanje predmetnik in učni program PA najbolj pomanjkljiv. PA je odprla knjižničarski oddelek, ker se je zavedala, da gre knjižnicam mesto ob šolah kot občeizobraževalnim ustanovam in da spada knjižničar v sklop tistih strokovnih delavcev, ki jih mora PA vzgajati. Pri tem je intenzivirala vzgojno plat knjižničarskega študija ne le, da bi dala knjižničarju širši profil, temveč da bi ga tudi poglobljeno pripravila za njegovo delo, ki sega daleč preko samo tehničnega ravnanja s knjigo prav v vzgojo, in to ne samo v obsegu šole, temveč preko nje v življenje. Prav srednji knjižničarski kadri so namreč tisti, ki so zvečine že po svojem delu najtesneje povezani z bralcem in to s tistim, ki najčešče potrebuje knjižničarjevo pomoč.

ROKOPISNA ZBIRKA V ŠTUDIJSKI KNJIŽNICI MIRANA JARCA

Bogo Komelj

Ob ustanovitvi študijske knjižnice v Novem mestu leta 1946 je ta začela z zbiranjem prav vseh kulturnozgodovinskih predmetov, ki sodijo v kulturne ustanove. Tako so se knjižnični prostori začeli polniti tudi z arhivalijami, stilnim pohištvom, slikami in podobnim. Ob ustanovitvi še drugih kulturnih ustanov v Novem mestu je knjižnica izločila iz svojih zbirk vse, kar je spadalo v novo ustanovljene zavode in obdržala le tiste predmete, ki dopolnjujejo knjižne zbirke. Tako so nastale s kasnejšim izpopolnjevanjem rokopisna, grafična, glasbena, geografska in NOB zbirka ter zbirka drobnega tiska. Rokopisna zbirka je obsegala na dan 31. maja 1966 241 signatur s 5459 enotami. Zaradi lažje predstave o obsežnosti zbirke naj omenim, da zavzema 13 m polic.

Prve rokopise je dobila knjižnica od Okrožnega zbirnega centra v Novem mestu (Ms 20, 21, 22, 28, 43—59, 63, 64, 67, 70, 77, 79, 93, 94, 118, 174, 175, 205). To so predvsem razne nemške spominske knjige iz nekaterih dolenjskih gradov, razni izpiski, rokopisne knjige in pomagala juridične vsebine, urbarij iz Šrajbarskega turna, dve plemiški diplomi, zapuščina prof. Antona Ovna, osebni arhiv prof. Ivana Dolenca, izvirna nabožna dela in prevodi iz tujih jezikov usmiljenega brata p. Leopolda Daneva in podobno. S tem gradivom ustanova še ni mogla misliti na